

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR NOMIDAGI
ANDIJON DAVLAT UNIVERSITETI

IJTIMOIIY – IQTISODIYOT FAKULTETI

KUNDUZGI TA’LIM SHAKLI

“INSON RESURSLARINI BOSHQARISH”

TA’LIM YO‘NALISHI BITIRUVCHI TALABALARI UCHUN

MAJBURIY FANLARDAN
YAKUNIY DAVLAT ATTESTATSIYA

D A S T U R I

Andijon-2025

Andijon davlat universiteti Kengashining 2025-yil 29-yanvardagi 7-sonli
yig'ilish qaroriga muvofiq tasdiqlangan

Yakuniy davlat attestatsiya dasturi Andijon davlat universitetida ishlab chiqilgan.

Tuzuvchilar:

Kafedra mudiri:

U. Maraimova

Fakultet dekani:

S. Ismoilov

**O'quv-uslubiy boshqarma boshlig'i
o'rinbosari:**

J. Usmonov

**Axborot texnologiyalari bo'yicha
prorektor:**

M. Maxkamov

KIRISH

Mazkur dastur inson resurslarini boshqarish ta'lim yo'nalishi bitiruvchilarining taxsil olish mobaynida majburiy fanlarini o'qib o'zlashtirganlik darajasini aniqlash uchun o'tkaziladigan yakuniy davlat attestatsiyasi sinovlari bo'yicha ishlab chiqilgan.

2024-2025 o'quv yili bakalavriat ta'lim yo'nalishlari bitiruvchi talabalaridan yakuniy davlat attestatsiyasi test sinovlari universitet Kengashining 2024-yil 29-iyundagi 13-sonli bayonnomasi bilan tasdiqlangan ishchi o'quv rejadagi majburiy fanlaridan o'tkaziladi

Yakuniy Davlat attestatsiyasi sinovlarida o'tkaziladigan fanlar tarkibi:

- 1. Iqtisodiyot;**
- 2. Mehnat tashkil etish va boshqarish;**
- 3. Inson resurslarini boshqarish;**
- 4. Mehnat ko'rsatkichlari tahlili.**

1. Iqtisodiyot .

Iqtisodiyot nazariyasi fanining predmeti va uslubi.

Iqtisodiyot tushunchasi va uning qamrov jihatidan turlari. Iqtisodiy faoliyatning mazmuni. Takror ishlab chiqarish fazalari: ishlab chiqarish, taqsimot, ayirboshlash, iste'mol. Ehtiyojlarning mazmuni va ularning turkumlanishi. Ehtiyojlarning o'sib borishi qonuni.

Iqtisodiyotga oid bilimlarning shakllanishi va rivojlanishi. Qadimgi SHarq va G'arb xalqlaridagi iqtisodiy g'oyalar. Iqtisodiyot nazariyasining fan sifatida shakllanishidagi asosiy oqimlar: merkantilizm, fiziokratlar, ingliz klassik iqtisodiy maktabi, marksizm va marjinalizm.

Iqtisodiyot nazariyasi fanining predmeti to'g'risida turlicha yondashuvlar. Iqtisodiyot nazariyasi fanining predmeti. Iqtisodiy hodisa va jarayonlar. Moddiy va ma'naviy ne'matlarni ishlab chiqarish, taqsimlash, ayirboshlash va iste'mol qilish jarayonidagi iqtisodiy munosabatlar.

Ishlab chiqarish jarayoni va uning natijalari

Ishlab chiqarish omillari va ularning turkumlanishiga turlicha yondashuvlar. Ishlab chiqarish omillarining o'zaro bog'liqligi va bir-birining o'rnini bosishi.

Ishlab chiqarish jarayonining mazmuni va uning iqtisodiy asoslari. Ishlab chiqarishning tarkibiy tuzilishi. Ishlab chiqarish jarayonining ikki tomoni. Qisqa va uzoq davrdagi ishlab chiqarish. Ishlab chiqarishning jamiyat hayotidagi ahamiyati. Ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishning o'zaro bog'liqligi. Tovar va xizmatlar nafililigi va qiymatining yaratilishida ishlab chiqarish omillarining roli.

Ishlab chiqarishning umumiy va pirovard natijalari. YALpii ijtimoiy mahsulot. Takroriy hisob. Oraliq mahsulot, pirovard mahsulot, qo'shilgan mahsulot, sof mahsulot. Zaruriy va qo'shimcha mahsulot. Qo'shimcha mahsulot normasi va massasi. Qo'shimcha mahsulotning zarurligi va ahamiyati. Ishlab chiqarish funksiyasi $\dot{I} = f(\dot{A}, \dot{E}, \dot{E})$. Umumiy, o'rtacha va so'nggi qo'shilgan mahsulot, ularni hisoblash tartibi.

Ishlab chiqarish imkoniyatlari tushunchasi. To'la bandlik. Ishlab chiqarish imkoniyatlari chegarasi. Ishlab chiqarish imkoniyatlari egri chizig'i. Muqobil xarajatlar. FTT va ishlab chiqarish imkoniyatlari chegarasining kengayishi. Ishlab chiqarishni o'timallashtirish.

Ishlab chiqarish samaradorligi. Vaqtni tejash qonuni. Mehnat unumdorligi va unga ta'sir qiluvchi omillar. Samaradorlikni belgilovchi ko'rsatkichlar tizimi. Ishlab chiqarish samaradorligini oshirish omillari.

Iqtisodiy tizimlar va mulkchilik munosabatlari

Ijtimoiy-iqtisodiyot taraqqiyot bosqichlarini bilishga turli xil yondashuvlar: tarixiy-formatsion, madaniylashtirish (sivilizatsiya) darajasi, texnika va texnologik darajasi, iqtisodiy tizimlar o'zgarishi jihatidan yondashuv. Jamiyatning ishlab chiqaruvchi kuchlari. Ishlab chiqarish munosabatlari. Ishlab chiqarish usuli. Ijtimoiy-iqtisodiy formatsiya. Sivilizatsiyaning tarixiy rivojlanish tiplari. Sivilizatsiyalarning almashuvi nazariyasi. Ishlab chiqarishning texnologik usuli. Oddiy kooperatsiya, manufaktura va yirik mashinalashgan ishlab chiqarish. Industrlashishgacha bo'lgan jamiyat, industrlashgan jamiyat, yuqori industrlashgan (axborotlashgan) jamiyat.

Iqtisodiy tizim tushunchasi. Iqtisodiy tizim modellari: an'anaviy iqtisodiyot, ma'muriy-buyruqbozlik iqtisodiyoti, bozor iqtisodiyoti. Bozor iqtisodiyotining bosqichlari: erkin raqobatga asoslangan va hozirgi zamon bozor iqtisodiyoti.

Mulkchilik munosabatlarining iqtisodiy mazmuni: egalik qilish, foydalanish va tasarruf qilish. Mulk ob'ekti va sub'ekti. Mulkchilikning iqtisodiy va huquqiy jihatlari.

Mulk shakllarining tasniflanishi. Davlat mulki, jamoa mulki, shaxsiy mulk, xususiy mulk va aralash mulk.

Iqtisodiyotni isloh qilishda mulkchilikning o'rni. Mulkchilik shakllarini o'zgartirish usullari: milliylashtirish, davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish. Davlat mulkini xususiylashtirishning usullari. O'zbekiston Respublikasida mulkchilikni davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish jarayonini amalga oshirish bosqichlari.

Tovar-pul munosabatlari rivojlanishi bozor iqtisodiyoti shakllanishi va amal qilishining asosidir.

Ijtimoiy xo'jalik shakllari. Natural va tovar ishlab chiqarishning byelgilari va farqlari. Tovar ishlab chiqarishning vujudga kyelishi va rivojlanishi sabablari.

Tovar va uning xususiyatlari. Tovarning nafliligi va ayirboshlanish qobiliyati (qiymati). Tovar qiymatining miqdori. Individual va ijtimoiy zaruriy naflilik. Individual va ijtimoiy-zaruriy myehnat sarflari. Ijtimoiy-zaruriy ish vaqti. Myehnatning ikki yoqlama tavsifi: aniq myehnat va abstrakt myehnat. Myehnat unumdorligi va intyensivligining tovar qiymati miqdoriga ta'siri.

Qiymatning myehnat nazariyasi. Qiymat qonuni. Tovar qiymati va narxining o'zaro farqlanishi shart-sharoitlari. Kyeyingi qo'shilgan miqdor nafliligi nazariyasi. Naflilikning pasayib borishi. Qiymatning myehnat nazariyasi va kyeyingi qo'shilgan miqdor nafliligi nazariyasining o'zaro aloqasi hamda bir-birini to'ldirishi.

Pulning kyelib chiqishi va mazmuni. Pulning ratsionalistik va evolyutsion konsyepsiyalari. Pul to'g'risidagi myetallistik, nominalistik va miqdoriy nazariyalar. Pulning asosiy vazifalari: qiymat o'lchovi, muomala vositasi, jamg'arish vositasi, to'lov vositasi. Narxlar o'lchovi (masshtabi).. Naqd va kryedit pullarning xususiyatlari.

Bozor iqtisodiyotining mazmuni va amal qilishi.

Bozor iqtisodiyotining mazmuni va uning rivojlanishi. Bozor iqtisodiyotining sub'ektlari: uy xo'jaliklari, tadbirkorlik sektori, davlat sektori va bank. Bozor iqtisodiyotining asosiy belgilari. Bozor

tizimining o'z-o'zini tartibga soluvchi mexanizmi. Klassik va hozirgi zamon bozor iqtisodiyoti, ularning umumiy tomonlari va farqlari. Zamonaviy bozor xo'jaligi modellari.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida doimiy muammolarni hal qilish va resurslardan samarali foydalanish yo'llari.

Bozor iqtisodiyotining afzalliklari. Resurslarni taqsimlashning samaradorligi. Iqtisodiy faoliyat va tanlov erkinligi. Iqtisodiy sub'ektlar harakatining ta'minlanishi. Bozor iqtisodiyotining asosiy ziddiyatlari va salbiy jihatlari.

“Bozor” va “bozor iqtisodiyoti” tushunchalarining o'zaro farqlanishi. Bozorning mazmuni va asosiy belgilari. Bozor mexanizmi. Bozorning ob'ektlari va sub'ektlari. Bozorning vazifalari. Bozorning turkumlanishi. Bozor infratuzilmasi. Bozor infratuzilmasi muassasalarini guruhlash yo'nalishlari. Bozor infratuzilmasi tarkibi.

Bozor iqtisodiyotiga o'tish davri va uning O'zbekistondagi xususiyatlari

Bozor iqtisodiyotiga o'tish davrining mazmuni. Bozor iqtisodiyotiga o'tish – barcha mamlakatlarga xos umumiy jarayon. Bozor iqtisodiyotiga o'tish yo'llari. Bozor iqtisodiyotiga o'tishning revolyutsion va evolyutsion shakllari. Ma'muriy-buyruqbozlikka asoslangan iqtisodiyotdan bozor iqtisodiyotiga o'tishning xususiyatlari. O'tish davrida bozor iqtisodiyotini shakllantirishning asosiy yo'nalishlari.

O'tish davri iqtisodiyotining asosiy belgilari. Bozor iqtisodiyotiga o'tishning milliy modellari. Bozor iqtisodiyotiga o'tishning o'zbek modeli, uning tamoyillari va xususiyatlari.

Iqtisodiy islohotlarning mazmuni. O'zbekistonda iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish konsepsiyasi va strategiyasi. Iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari. Iqtisodiy islohotlarning bosqichlari va ularning vazifalari. O'zbekistonda islohotlarni chuqurlashtirish va iqtisodiyotni erkinlashtirishning asosiy yo'nalishlari.

O'zbekistonda milliy taraqqiyot bosqichlari. Dastlabki bosqichning mazmuni va vazifalari. Ularni amalga oshirish orqali erishilgan natijalar. Ikkinchi bosqich – faol demokratik yangilanishlar va mamlakatni modernizatsiya qilish davrining vazifalari.

Talab va taklif nazariyasi. Bozor muvozanati. Yalpi talab va yalpi taklif

Talab tushunchasi. Individual talab va bozor talabi. Talab qonuni. Giffen samarasi. Talab egri chizig'i. Talab miqdoriga ta'sir qiluvchi omillar: iste'molchi didi, bozordagi iste'molchilar soni, ularning pul daromadi, o'rnini bosuvchi tovarlar narxi, kelajakda narx va daromadlarning o'zgarishi ehtimoli. Oliy va 'ast toifali tovarlar. Engel qonuni. Engel egri chizig'i.

Taklif tushunchasi. Taklif qonuni. Taklif egri chizig'i. Taklif miqdoriga ta'sir ko'rsatuvchi omillar: resurslar narxi, ishlab chiqarish texnologiyasi, soliqlar va subsidiyalar, boshqa tovarlar narxi, narx o'zgarishining kutilishi, ishlab chiqaruvchilar soni. Iqtisodiy resurslarga talab va taklifning xususiyatlari.

Talab va taklif miqdorlarining mos kelishi. Qisqa va uzoq davrlarda talabning o'zgarishi. Bozor muvozanati. Xususiy va umumiy muvozanatlik. Talab va taklif egiluvchanligi va ularni belgilab beruvchi omillar. Egiluvchanlik koeffitsientini hisoblash usullari.

Iste'molchi xatti-harakati nazariyasi. Iste'molchining afzal ko'rishi. Naflilik funksiyasi. So'nggi qo'shilgan naflilik. Naflilikni maksimallashtirish qoidasi. Iste'molchining muvozanatli holati. Befarqlik egri chizig'i. Befarqlik kartasi. Iste'molchi byudjetining cheklanganligi. Byudjet chizig'i. Narx va daromadlar o'zgarishining iste'molchi tanloviga ta'siri.

Raqobat va monopoliya.

Raqobatning mohiyati va ob'ektiv asoslari. Raqobat mazmuniga turli tomondan yondashuv. Raqobatning vazifalari. Raqobatning turlari: tarmoq ichidagi va tarmoqlararo raqobat. Raqobat shakllari: sof raqobat, Monopolistik raqobat, oligo'oliya va sof Monopoliya. Raqobatlashish usullari: narx vositasidagi va narxsiz raqobat, g'irrom va halol raqobat. Dem'ing narxlarni qo'llash. Raqobat kurashining zamonaviy shakllari: mahsulot sifatini oshirish, mahsulotni yangilash, xizmat sifati, reklama, servis, marketing va h.k.

Monopoliyaning mohiyati va uning vujudga kelishi sabablari. Ishlab chiqarish va Kapitalning to'lanishi va markazlashuvi. Monopoliyalarning turlari: sof Monopoliya, oligo'oliya, mono'soniya. Tabiiy Monopoliyalar. Legal va sun'iy Monopoliyalar. Lerner koeffitsenti. Monopolistik birlashmalar shakllari. Monopoliyalarning afzalliklari va ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari. SHum'eter gi'otezasi. Davlatning Monopoliyaga qarshi tadbirlari. Rivojlangan mamlakatlarda Monopoliyaga qarshi siyosat borasidagi tajribalar. Monopoliyaga qarshi qonunchilik.

O'zbekistonda raqobat muhitining kuchaytirish borasidagi chora-tadbirlar. Monopoliyaga qarshi qonunchilikning shakllanishi. Monopolistik korxonalarni tartibga solish usullari. Monopoliyaga qarshi siyosatning natijalari.

Narxning mohiyati va shakllanish xususiyatlari

Narxning mazmuni va uning ob'ektiv asoslari. Narx to'g'risidagi turli nazariyalar. Tovardagi ikki xil xususiyatlarning narxlardagi ifodasi. Narxning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar. Bozor iqtisodiyoti sharoitida narxning vazifalari.

Narx turlari: ulgurji va chakana narxlar. Nufuzli, dem'ing va dotatsiyalangan narxlar. SHartnomaviy, erkin va tartibga solinuvchi narxlar. Hududiy, milliy va jahon bozori narxlari. Narxdia'azoni. Narx 'ariteti.

Narx tashkil to'lishining bozor mexanizmi. Mukammal raqobat sharoitida narxning shakllanish xususiyatlari. Sotuvchi va xaridor narxlari. Monopoliya sharoitida narxning shakllanishi. Ommaviy taklif bo'yicha narx o'zgarishi. Mono'soniya sharoitida narxning shakllanishi. Ommaviy talab bo'yicha narxning o'zgarishi. Oligo'oliya sharoitida narxning shakllanishi. "Ergashish" va "inkor etish" holatlari. Narx bo'yicha yetakchilik.

Narx siyosati va uning O'zbekistonda amalga oshirilish xususiyatlari. Narxlarni erkinlashtirish yo'llari va bosqichlari.

Tadbirkorlik faoliyati. Tadbirkorlik kapitali va uning aylanishi.

Tadbirkorlik faoliyatining mazmuni. Tadbirkorlik faoliyati nazariyasining rivojlanish bosqichlari. Tadbirkorlik faoliyatining mohiyati va rivojlanish shart-sharoitlari.

Tadbirkorlik faoliyatining shakllari: davlat, jamoa, xususiy, aralash va boshqa hosila shakllari. Kooperativ, xususiy va yakka tartibdagi tadbirkorlik. Korxonalar tadbirkorlik faoliyatining asosiy va boshlang'ich bo'g'ini. Korxonalar faoliyatining tashkil qilinishi. Aksiyadorlik jamiyati va aksiyadorlik kapitali. Aksiya va uning turlari. Aksiya kursi. Dividend va ta'sischi foydasi. Nazorat 'aketi. Obligatsiyalar. Marketing, uning maqsadi, vazifalari va tamoyillari. Menejment — korxonalarni boshqarish tizimi sifatida. Menejmentning asosiy maqsadi va vazifalari.

O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning yanada erkinlashtirilishi va rag'batlantirilishi.

Tadbirkorlik kapitalining mohiyati. Tadbirkorlik kapitali va uning harakatidagi ikki tomonlama xususiyatning namoyon bo'lishi. Tadbirkorlik kapitalining funksional shakllari: pul, unumli Kapital va tovar. Kapitalning harakat bosqichlari. Tadbirkorlik kapitali turli shakllarining doiraviy aylanishi.

Tadbirkorlik kapitalining aylanishi. Asosiy va aylanma kapital, ularning farqli belgilari. Kapitalning aylanish vaqti va tezligi. Asosiy kapitalni takror ishlab chiqarish: jismoniy, ma'naviy va iqtisodiy eskirishi va qayta tiklanishi. Amortizatsiya va uning normasi. Jadallashgan amortizatsiya. Asosiy va aylanma kapitaldan foydalanish samaradorligi va uning ko'rsatkichlari. Asosiy kapitaldan foydalanish samaradorligini oshirish yo'llari.

Korxonalar (firma) xarajatlari va foydasi

Ishlab chiqarish xarajatlarini tadqiq etishdagi yondashuvlar. Ijtimoiy ishlab chiqarish xarajatlari. Korxonalar ishlab chiqarish xarajatlari. Ishlab chiqarish xarajatlarining mazmuni, tarkibi va turlari. Bevosita ishlab chiqarish xarajatlari va muomala xarajatlari. Ichki va tashqi xarajatlar. Me'yordagi foyda. Doimiy va o'zgaruvchi xarajatlar. Doimiy, o'zgaruvchi va umumiy (YAlpi) xarajatlarning grafikdagi tasviri. O'rtacha va umumiy xarajatlar. O'rtacha xarajatlarning egri

chiziqlari. So'nggi qo'shilgan xarajatlar tushunchasi. Xarajatlarni minimallashtirish qoidasi: $MP_L / P_L = MP_A / P_A = MP_{har\ qanday\ omil} / P_{har\ qanday\ omil}$.

Qisqa va uzoq muddatli davrda ishlab chiqarish xarajatlari. Natijalar o'zgarishiga unumdorlik Pasayib borishi qonunining ta'siri. Ishlab chiqarish miqyosining ijobiy samarasi. Tannarx.

Korxonalar (firma) ning pul tushumlari va foydasi. Xarajatlar va daromadlar egri chizig'i. Zarar ko'rmaslik nuqtasi. Umumiy foyda: $TP = TR - TC = (P \times Q) - TC$. Foydaning tarkib to'ish bosqichlari. Foyda miqdoriga ta'sir ko'rsatuvchi omillar. Mahsulot qiymati tarkibi. YAAlpi foydaning taqsimlanishi. Iqtisodiy foyda va buxgalteriya foydasining farqlanishi. Sof foyda. Foyda normasi va massasi hamda ularni hisoblash. Foyda normasiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar.

Korxonalar bankrot bo'lishi (sinishi) va sanatsiya qilinishi. Korxonalar foydasini maksimallashtirish sharti $P=MC$ va uni ko'paytirish yo'llari. Foyda miqdorini ko'paytirishda moddiy resurslarni tejashning ahamiyati.

Ish haqi va mehnat munosabatlari

YAratilgan mahsulot va daromadlarning taqsimlanish tamoyillari. "Ishlab chiqarishning uch omili", qo'shilgan omil unumdorligi va boshqa nazariyalar. Mazkur nazariyalarning kamchiliklari. YAratilgan mahsulotni taqsimlashning asosiy yo'nalishlari.

Ish haqi to'g'risida turlicha nazariyalar. Ish haqining iqtisodiy mazmuni. Nominal va real ish haqi. Real ish haqining darajasi va o'zgarishiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar.

Ish haqining taqsimlanishi. Ish haqini tashkil qilish shakllari va tizimlari. Tarif tizimi. Minimal ish haqi.

Mehnat munosabatlari. Mehnat shartnomalari. Kasaba uyushmalarining tadbirkorlar va davlat bilan o'zaro munosabatlari. Kasaba uyushmalarining ish haqi darajasini oshirish yo'llari. Ishchi kuchi talabi va taklifini o'zgartirish.

Agrar munosabatlar va agrobiznes.

Agrar munosabatlar va ularning bozor tizimidagi xususiyatlari. yerning resurs sifatidagi o'ziga xos xususiyatlari. yerning tabiiy va iqtisodiy unumdorligi. Qishloq xo'jaligida takror ishlab chiqarishning o'ziga xos xususiyatlari. yer mulkchilik va xo'jalik yuritish ob'ekti. yerga egalik va yerdan foydalanish huquqi.

Agrosanoat integratsiyasi. Agrosanoat majmuasi va uning sohalari. Agrobiznes va uning turlari. Dehqon, fermer va shirkat xo'jaliklari. Agrofirma, agrosanoat birlashmasi, agrosanoat kombinati.

O'zbekistonda agrar islohotlarni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari. yerga mulkchilik munosabatlari. yerlarning meliorativ holatini yaxshilash choralari. SHaxsiy tomorqalarning kengaytirilishi. Qishloq xo'jalik ishlab chiqarishi tarkibiy tuzilishini takomillashtirish. Xo'jalik yuritishning samarali shakllarini rivojlantirish. Fermer xo'jaliklari yer maydonlari hajmini o'timallashtirish. Qishloq joylarda ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmani jadal rivojlantirish.

Milliy iqtisodiyot va uning makroiqtisodiy o'lchamlari.

O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining e'lon qilinishi va milliy iqtisodiyotning shakllanishi. Milliy iqtisodiyotning mazmuni va uning tuzilishi. Makroiqtisodiyot. Makroiqtisodiy tahlil va uning vazifalari. Asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlar.

Ijtimoiy takror ishlab chiqarish. Milliy mahsulotning iqtisodiy mazmuni va uning harakat shakllari. YAAlpi milliy mahsulot va YAAlpi ichki mahsulot. Nominal va real YAAlpi ichki mahsulot. Narx indeksi. YAAlpi ichki mahsulotning tarkibiy tuzilishi. $Y=C+I+G+NX$. Sof milliy mahsulot, milliy daromad va shaxsiy daromad. Xufyona iqtisodiyot, uning o'lchamlari va namoyon bo'lish shakllari.

Milliy hisoblar tizimi. YAAlpni hisoblashga qo'shilgan qiymatlar bo'yicha yondashuv. YAAlpni hisoblashga sarf-xarajatlar bo'yicha yondashuv. Uy xo'jaliklarining iste'mol sarflari. Investitsion sarflar. Davlat sarflari. CHet elliklarning sarflari. YAAlpni hisoblashga daromadlar bo'yicha yondashuv.

Yalpi milliy mahsulot va uning harakat shakllari

YAlpi talab tushunchasi va uning tarkibi. YAlpi talab egri chizig'i. YAlpi talab miqdoriga ta'sir etuvchi omillar: iste'mol sarflaridagi o'zgarishlar, investitsion sarflar, davlat sarflari, so'f Eksportdagi o'zgarishlar.

YAlpi taklif tushunchasi va uning tarkibi. YAlpi taklif egri chizig'i. YAlpi taklif egri chizig'idagi yotiq, oraliq va tik kesmalar. YAlpi taklif miqdoriga ta'sir qiluvchi omillar: resurslar narxining o'zgarishi, samaradorlikning o'zgarishi, huquqiy me'yorlarning o'zgarishi.

YAlpi talab va YAlpi taklif o'rtasidagi muvozanat va uning o'zgarishi. AD-AS modeli. YAlpi talab va YAlpi taklif egri chiziqlarining kesishishi. Xra'ovik samarasi. Milliy bozorning to'yinganlik darajasi. Taqchilikning iqtisodiy tabiati va uni bartaraf qilish yo'llari.

Iste'mol, jamg'arma va investitsiyalar

Iste'molning mazmuni va uning turlari. Iste'mol fondi va iste'mol sarflari. Jamg'arma va uning maqsadi. Iste'mol va jamg'arma o'rtasidagi nisbatning o'zgarishi. Iste'mol va jamg'arma darajasini belgilovchi omillar. Iste'mol va jamg'arma funksiyasi. Iste'mol va jamg'arma hajmiga daromaddan tashqari ta'sir ko'rsatuvchi omillar. Iste'mol va jamg'armaga o'rtacha va keyingi qo'shilgan moyillik va ularni aniqlash.

Jamg'arishning mazmuni va uning manbalari. Ishlab chiqarish va noishlab chiqarish maqsadidagi jamg'arish. Jamg'arish normasi. Nominal va real jamg'arish.

Investitsiyalarning mazmuni va vazifalari. Investitsiyalarning manbalari va tuzilishi. Investitsiyalarga sarflar darajasini belgilovchi omillar. YAlpi va so'f investitsiyalar. YAlpi investitsiya va amortizatsiya nisbati o'zgarishining iqtisodiyotga ta'siri. Investitsiya funksiyasi.

Jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi nisbat. Jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi muvozanatning klassik va keynscha modellari, ular o'rtasidagi farqlar.

O'zbekistonda investitsion faoliyatni ta'minlash va uning shart-sharoitlari. Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda ichki investitsiya manbalarni safarbar etish va chet el investitsiyalarini jalb qilishning ahamiyati. Tarkibiy o'zgarishlarni izchil amalga oshirishda qulay investitsiya muhitining yaratilishi.

Iqtisodiy taraqqiyot, iqtisodiy o'sish va milliy boylik

Iqtisodiy o'sishning mazmuni, mezonlari va ko'rsatkichlari. Iqtisodiy o'sish sur'ati. «**70 miqdori qoidasi**». Iqtisodiy o'sishning ekstensiv va intensiv turlari. Iqtisodiy o'sishning alohida tomonlarini tavsiflovchi ko'rsatkichlar.

Iqtisodiy o'sishning omillari. YAlpi talab va YAlpi taklifning iqtisodiy o'sishga ta'siri. Iqtisodiy o'sishni belgilovchi xususiy ko'rsatkichlar. Keyingi qo'shilgan ishlab chiqarish omillari unumdorligi ko'rsatkichlari. Real mahsulot o'sishini aniqlab beruvchi omillar.

Iqtisodiy o'sishning keynscha va neokeynscha modellari. Kobb-Duglas modelining mazmuni. R.Xarrod va ye.Domar modellari. V.Leontevning "xarajatlar-natijalar" modeli. "Nol darajadagi iqtisodiy o'sish" konsepsiyasi.

Milliy boylik va uning tarkibiy qismlari. Moddiy-buyumlashgan, nomoddiy (intellektual) va tabiiy boylik.

Mamlakatning iqtisodiy salohiyati. O'zbekistonning iqtisodiy salohiyatdan samarali foydalanishi va iqtisodiy o'sish muammolari. Iqtisodiy o'sish samaradorligini ta'minlashda tabiiy, moddiy va moliyaviy resurslardan tejab-tergab foydalanishning ahamiyati.

Milliy iqtisodiyotning nisbatlari va muvozanati.

Iqtisodiy muvozanat tushunchasi. Umumiqtisodiy va xususiy muvozanat. Turg'un va muttasil rivojlanib boruvchi muvozanatlik. Iqtisodiy muvozanat darajasini aniqlash usullari. YAlpi sarflar va ishlab chiqarish hajmini taqqoslash usuli. Resession va inflyatsion farqlar. Jamg'arma va investitsiyalarni taqqoslash usuli. Multiplikator samarasi. Akselerator samarasi. "Tejamkorlik paradoksi".

Iqtisodiy mutanosiblik va uning turlari. Mutanosibliklarning tasniflanishi. Mutanosibliklarni ta'minlash orqali milliy ishlab chiqarishning muvozanatli rivojlantirish maqsadlari.

O'zbekistonda iqtisodiyotni tarkibiy o'zgartirish, diversifikatsiyalash modernizatsiyalash asosida mutanosibli rivojlantirilishi. Makroiqtisodiy barqarorlashtirish siyosatini amalga oshirish natijalari. Iqtisodiyot ichki tuzilishidagi o'zgarishlar. Innovatsion texnologiyalarni joriy qilish bo'yicha maqsadli loyihalarni o'z ichiga oluvchi uzoq muddatli dasturning ahamiyati.

Iqtisodiyotning siklligi va makroiqtisodiy byeqarorlik

Iqtisodiy rivojlanishdagi nomutanosibliklar va ularning namoyon bo'lish shakllari. Iqtisodiyotning siklli rivojlanishi. Iqtisodiy sikl fazalari. Siklik tebranishlar.

Iqtisodiy sikl nazariyalari. Eksternal va internal nazariyalar. Sof monetar nazariya. yetarlicha iste'mol qilmaslik nazariyasi. Jamg'arish nazariyasi. psixologik nazariya. Iqtisodiy sikl turlari.

Iqtisodiy inqirozning mazmuni, sabablari va turlari. Pul-kredit sohasidagi inqiroz, valyuta inqirozi, birja inqirozi, ekologik inqiroz, tarmoqlar inqirozi, tarkibiy inqiroz, agrar inqiroz. Davriy, oraliq, nomuntazam inqirozlar. Ortiqcha ishlab chiqarish va taqchil ishlab chiqarish inqirozlari.

Hozirgi jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozining mohiyati, kelib chiqish sabablari va salbiy oqibatlar. Rivojlangan mamlakatlarning jahon moliyaviy inqirozidan chiqish borasidagi chora-tadbirlari.

Ishchi kuchi, uning bandligi va ishsizlik

YALpi ishchi kuchining ijtimoiy-iqtisodiy mazmuni. Ishchi kuchini takror hosil qilish. YALpi ishchi kuchining miqdor va sifat jihatdan aniqlanishi. FTTni ishchi kuchining sifat jihatdan takomillashuviga ta'siri. Nufus qonuni. Aholining tabiiy o'sishi. Ishchi kuchi migratsiyasi va uning shakllari.

Ishchi kuchi bozori. Ishchi kuchiga talab va taklif hamda uni aniqlovchi omillar. Ishchi kuchining qiymati. Ishchi kuchi bozorining ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlari. Fillips egri chizig'i. Ishchi kuchining ayrim sohalardan bo'shishi va uni qayta taqsimlashning bozor mexanizmi.

Ishchi kuchi bandligi to'g'risida turli xil nazariyalar. Neoklassik, keynscha, monetaristik, institutsional-sotsiologik maktab konsepsiyalari. SHartnomaga asoslangan bandlik nazariyasi. Bandlik modellari. Moslashuvchan ishchi kuchi bozori konsepsiyasi.

Ishsizlik va uning turlari. Friksion, tarkibiy va siklik ishsizlik. Institutsional, texnologik, hududiy, yashirin, turg'un ishsizlik. Ishsizlikning tabiiy darajasi. Ishsizlik darajasi va uni aniqlash. Ishsizlikning iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlar. A.Ouken qonuni. Ishsizlik va inflyatsiyaning o'zaro bog'liqligi.

Moliya tizimi va moliyaviy siyosat

Moliyaning mazmuni va ahamiyati. Moliyaviy munosabatlarning ob'ektlari va sub'ektlari. Moliyaning vazifalari. Moliya tizimi va uning bo'g'inlari. Davlat byudjeti va uning moliyaviy resurslarni shakllantirishdagi ahamiyati. O'zbekiston Respublikasi davlat byudjetining tuzilishi.

Davlat byudjetining daromadlari va xarajatlari tarkibi hamda ularning egri chizig'i. Byudjet taqchilligi va davlat qarzlari, ularning iqtisodiyotga ta'siri. Davlat ichki qarzi. Davlat krediti. Davlat tashqi qarzi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida soliqlar va uning vazifalari. Soliq solish tamoyillari. Soliq imtiyozlari. Soliqlarning turkumlanishi. Laffer egri chizig'i. Soliq yuki va uning darajasini aniqlash. Soliq yukining taqsimlanishi. Moliyaviy siyosat. Fiskal (soliq-byudjet) siyosat.

O'zbekistonda soliq tizimining soddalashtirilishi va unifikatsiya qilinishi. Soliq sohasini yanada erkinlashtirishning asosiy yo'nalish va natijalari.

Pul-kredit tizimi. Banklar va ularning bozor iqtisodiyotidagi roli

Pul muomalasi. pul tizimi va uning tarkibiy qismlari. Muomala uchun zarur bo'lgan pul miqdorini aniqlash va unga ta'sir etuvchi omillar. pul muomalasi qonunlari. pulning aylanish tezligi. pul miqdorini aniqlashga turlicha yondashuvlar. $MV=PQ$ tenglamasining amal qilishi. pul agregatlari. pul bozorida talab va taklif: $M=L(r)P$. Pul taklifi va uning multiplikatori.

Inflyatsiya va uning kelib chiqish sabablari. Inflyatsiya darajasi va sur'ati. Talab va taklif inflyatsiyasi. Inflyatsiya turlari: o'rmalab boruvchi, jadal va gi'erinflyatsiya. Inflyatsiyaning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari, Davlatning inflyatsiyaga qarshi siyosati.

Kreditning mohiyati, vazifalari va turlari. Kredit munosabatlarining ob'ektlari va sub'ektlari. Kredit resurslarining manbalari. Kredit berish tamoyillari. Foiz stavkasi va uning darajasini aniqlovchi omillar. Kredit-pul tizimini davlat tomonidan tartibga solish.

Banklarning iqtisodiy mazmuni. Bank tizimi. Markaziy bank va uning vazifalari. Tijorat banklari va ularning vazifalari. Bank operatsiyalari va bank foydasining hosil bo'lishi. Bank tizimining takomillashtirilishi. **IS – LM** modelida byudjet-soliq va pul kredit siyosati.

O'zbekistonda milliy valyutani mustahkamlash siyosatining amalga oshirilishi. So'mning xarid quvvatini oshirib borish va barqarorligini ta'minlash. Inflyatsiyaga qarshi aniq o'ylangan siyosat o'tkazish. pul miqdorining o'sishini tovarlar va xizmatlar miqdorining tegishli darajada o'sishi bilan bog'lab olib borish. Milliy valyuta almashuv kursining barqarorligiga erishish.

Bozor iqtisodiyotini tartibga solishda davlatning iqtisodiy roli.

Iqtisodiyotni tartibga solishning mohiyati va zarurligi. Iqtisodiyotni tartibga solishning klassik, monetaristik, keynscha nazariyalari.

Iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solishning maqsadi. Davlatning iqtisodiy o'rni va vazifalari: bozor munosabatlari qatnashchilarini huquqiy himoyalash, raqobatchilik muhitini vujudga keltirish; resurslar, mahsulotlar va daromadlarni qayta taqsimlash; iqtisodiyotning va pul muomalasining barqarorligini ta'minlash; tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solish. Fan-texnika taraqqiyoti, tarkibiy, ijtimoiy va mintaqaviy siyosatni amalga oshirishda davlatning o'rni.

Davlatning iqtisodiyotni tartibga solishdagi bevosita va bilvosita usullari. Iqtisodiyotning davlat sektori va uning chegaralari. Davlat buyurtmalari va davlat xaridlari. Iqtisodiyotni bevosita tartibga solishning ma'muriy vositalari. Iste'molchi va ishlab chiqaruvchi ortiqchaligi. Pul-kredit siyosati. Monetar siyosat. Byudjet siyosati. Davlat iqtisodiy dasturlari. Tashqi iqtisodiy usullari.

Aholi daromadlari va davlatning ijtimoiy siyosati

Aholi daromadlari, ularning turlari va shakllanish manbalari. Nominal va real daromad. Daromadlarning tabaqalanish sabablari va omillari. Turmush darajasi va sifati. Turmush darajasi va qashshoqlikning ko'rsatkichlari. Oila byudjeti: daromadlar va xarajatlar tarkibi. Farovonlikning eng quyi chegarasi. Turmush tarzi. YAshash minimumi. Iste'molchi savatchasi.

Daromadlar tengsizligi va uning darajasini aniqlash. Lorens egri chizig'i. Ditsel va Jini koeffitsientlari. Kuznes gipotezasi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida daromadlar tengsizligini keltirib chiqaruvchi umumiy omillar.

Daromadlarni davlat tomonidan qayta taqsimlash g'oyasi, maqsadi va dastaklari. Ijtimoiy to'lovlar. Ijtimoiy siyosat. O'zbekiston bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida aholini ijtimoiy himoyalashning asosiy yo'nalishlari. Daromadlarning eng kam va o'rtacha darajasini muntazam oshirib borish. Ichki iste'mol bozorini himoya qilish. Aholining kam ta'minlangan tabaqalarini ijtimoiy himoyalash va qo'llab-quvvatlash. Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sifat jihatidan yangi bosqichga o'tilishi

Jahon xo'jaligi va uning evolyutsiyasi.

Jahon xo'jaligining tashkil to'ishi, bosqichlari va asosiy belgilari. Jahon xo'jaligi sub'ektlari. Jahon mamlakatlarining iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari. Ishlab chiqarishning baynalmilallashuvi. Xalqaro mehnat taqsimoti. Iqtisodiy o'zaro bog'liqlikning o'sishi va bevosita xalqaro ishlab chiqarishning shakllanishi. Iqtisodiyotning baynalmilallashuvida FTT va transmilliy Kapitalning o'rni.

Globalashuv jarayonining mohiyati va asosiy yo'nalishlari. Jahon xo'jaligi globalashuvi jarayonlarining ziddiyatli tomonlari. Turli mamlakatlardagi iqtisodiy rivojlanishning bir tekisda bormasligi. Boy va qashshoq mamlakatlar o'rtasidagi farqning kuchayishi. Ekologik halokat tahdidlarining kuchayib borishi. Turli mamlakatlarda aholi soni o'zgarishining farqlanishi. Hozirgi

davrdagi jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozining vujudga kelishiga globallashtirish jarayonlarining ta'siri.

Xalqaro iqtisodiy munosabatlarning mazmuni va shakllari. Kapitalning xalqaro harakati. Ishchi kuchining xalqaro migratsiyasi. Fan-texnika yutuqlarining xalqaro ayirboshlanishi. Jahon infratuzilmasining rivojlanishi.

Xalqaro iqtisodiy integratsiya va O'zbekistonning jahon hamjamiyatiga kirib borishi.

Xalqaro iqtisodiy integratsiya jarayonlari to'g'risidagi turlicha nazariyalar va ularning asosiy yo'nalishlari. Xalqaro iqtisodiy integratsiyaning mazmuni. Xalqaro iqtisodiy integratsiyaning asosiy shakllari. Xalqaro iqtisodiy integratsiya jarayonini taqozo qiluvchi omillar. Jahondagi asosiy integratsion guruhlarining amal qilish xususiyatlari. Ochiq iqtisodiyot va uning o'ziga xos belgilari.

Davlatlararo iqtisodiy integratsiyaning rivojlanishidagi shart-sharoitlar. Turli mintaqalardagi asosiy integratsion guruhlar. Yevropa Ittifoqi (YEI), Erkin savdo to'g'risida Shimoliy Amerika bitimi (NAFTA), Janubi-Sharqiy Osiyo mamlakatlari assotsiatsiyasi (ASEAN), Mustaqil davlatlar hamdo'stligi (MDH).

O'zbekistonning jahon iqtisodiyotiga qo'shilishining shart-sharoitlari. Respublikaning jahon xo'jaligiga integratsiyalashuvining global, transkontinental, mintaqalararo, mintaqaviy darajalari. O'zbekiston tashqi iqtisodiy faoliyatining asosiy yo'nalishlari.

Jahon bozori. Xalqaro valyuta va kredit munosabatlari

Xalqaro savdo to'g'risidagi turli xil nazariyalar. Mutlaq ustunlik va qiyosiy ustunlik nazariyalari. Xeksher-Olin-Samuelsson modeli. Ishlab chiqarish omillari nisbati nazariyasi. Ishchi kuchi malakasi modeli. Muqobil xarajatlar modeli.

Xalqaro savdoning mazmuni. Eksport va import, ular o'rtasidagi nisbatning o'zgarishi. Taqqoslama Eksport ixtisoslashuvi koeffitsienti. Eksport kvotasi. Eksport va import multiplikatori. Eksport va import hajmi o'zgarishining YALpi milliy ishlab chiqarish hajmiga ta'siri. Xalqaro savdoning xususiyatlari. proteksionizm va erkin savdo siyosatlarini. Eksportni rag'batlantirish usullari.

To'lov balansi va uning tarkibi. Tashqi savdo balansi. Absorbsiya. Kapital harakati balansi. Rasmiy zaxiralarning asosiy ko'rinishlari. Rasmiy zaxiralar bo'yicha operatsiyalar. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozining vujudga kelishida tashqi qarz va tashqi savdo balansidagi nomutanosibliklar kuchayishining ta'siri.

Xalqaro valyuta-kredit munosabatlari. Milliy va xalqaro valyuta tizimi. Jahon valyuta tizimining rivojlanish bosqichlari: oltin standart, oltin-devizli va suzib yuruvchi valyuta tizimi. Valyuta kursi va unga ta'sir ko'rsatuvchi omillar.

2. MEHNATNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH.

Mehnatni tashkil etish va boshqarish fanining predmeti va vazifalari.

Kursning obyekti va predmeti. Mehnatni tashkil etish va boshqarishning mazmuni va vazifalari. Bozor iqtisodiyoti sharoitida mehnatni tashkil qilishning ahamiyati va ob'ektiv zarurligi. Mehnatni tashkil etish va boshqarish fanining predmeti, maqsadi va mazmuni. Mehnatni tashkil etish va boshqarishning mohiyati va mazmuni. Mehnatni tashkil etish funktsiyalari. Mehnatni normalash – mehnatni tashkil qilishning, unga haq to'lash va nihoyat korxonada tuziladigan rejalarning asosi. Mehnatni normalashni kengaytirish va uni yanada takomillashtirish hozirgi zamon talabi. Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, texnik yangilash va diversifikatsiya qilish, innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish. Mehnatni tashkil etish va boshqarish fanining texnologiya, sanoat iqtisodi, psixologiya va fiziologiya hamda mehnat iqtisodi fanlari bilan bog'liqligi. Fan va texnika

taraqqiyotining mehnatni normalashga va uni tashkil etishga, hamda bu sohada mavjud bo'lgan muammolarni ijobiy hal etishga ta'siri.

Mehnatni tashkil etishning xususiyatlari.

Mehnatni tashkil etish tushunchasining vujudga kelishiga oid nazariyalar. Mehnatni tashkil etish yuzasidan klassik nazariyalar. F.Teylor, F.Gilbert, F.Fayol, G.Emerson, G.Ford nazariyalari va ularning mazmuni. Mehnatni ilmiy tashkil etish funktsiyalari. Mehnatni ilmiy tashkil etish tushunchasi. Mehnatni tejash funktsiyasi. Optimallashtirish funktsiyasi. Samarali xodimni shakllantirish funktsiyasi. Mehnatni ulug'lash funktsiyasi. Tarbiyalovchi va faollashtiruvchi funktsiya. Xodimning mehnatdagi faolligi va ijodiy tashabbuskorligi. Zamonaviy mehnat sharoitlari. Mehnat jarayonining elementlari va xususiyatlari. Mehnat jarayoni elementlari: ishchi kuchi, ishlab chiqarish vositalari, mehnat predmetlari. Mehnat jarayonining o'ziga xos xususiyatlari.

Ishlab chiqarish jarayoni va ishlab chiqarish operatsiyalari.

Ishlab chiqarish jarayoni to'g'risida tushuncha, uning turlari va ularni o'ziga xos xususiyatlari. Ishlab chiqarish jarayonini operatsiyalarga bo'lishning zarurligi. Operatsiya to'g'risida tushuncha, uning turlari va ularning o'zlariga xos xususiyatlari. Operatsiyalarni mehnatga nisbatan elementlarga bo'lish zarurligi. Uslub, usul, harakat va qimirlashlar to'g'risida tushuncha. Operatsiyalarni mehnatga nisbatan mayda elementlarga bo'lishdan kutiladigan asosiy maqsadlar. Ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, tannarxni pasaytirish inqirozga qarshi chora-tadbirlardan biri sifatida. Tannarxni pasaytirishning asosiy yo'nalishlari.

Korxonalarni modernizatsiya qilish, texnik va texnologik qayta jihozlashni yanada jadallashtirish, zamonaviy, moslashuvchan texnologiyalarni keng joriy etish. Jahon bozorida talab pasayib borayotgan bir sharoitda, ichki bozorda talabni rag'batlantirish orqali mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash. Tayyor mahsulot ishlab chiqarishga ixtisoslashgan, xorijiy investitsiya ishtirokida tashkil etilgan korxonalarni qo'llab-quvvatlash. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni jadal rivojlantirish, rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash.

Mehnat taqsimoti va kooperatsiyasi. Mehnat taqsimoti to'g'risida tushuncha.

Iqtisodiyotning makro va mikro darajalarida mehnat taqsimotining asosiy turlari. O'rta va kichik korxonalaridagi mehnat taqsimotining asosiy formalari. Mehnat taqsimotining maqsada muvofiq chegarasi va u buzilganda yuz beradigan oqibatlar. Mehnat taqsimotini takomillashtirishda rivojlangan xorijiy mamlakatlar tajribasi. Ko'p stanokda ishlash, uning uslublari (metodlari va kerakli shart-sharoitlari). Mehnat kooperatsiyasining mohiyati va turlari. Mehnat kooperatsiyasi shakllarining rivojlantirilishi va ularning mehnat taqsimoti bilan bohliqligi hamda bu sohalarda uchraydigan muammolar.

Ish joylarini tashkil etish, ixtisoslashtirish va rejalashtirish.

“Ish joyi” to'g'risida tushuncha va uning turlari. Ish joyini tashkil etish to'g'risida tushuncha va unga qo'yiladigan asosiy talablar. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida ish joylarini rejalashtirishga va loyihalashga qo'yiladigan talablar. Ish joyini uskunalash va jihozlashning mohiyati va ularga qo'yiladigan talablar. Ish joylarini tashkil etishda antropometrik ma'lumotlarni va ish joylariga bo'lgan estetik, milliy talablarni hisobga olish. Ish joyiga xizmat ko'rsatish sistemalari, shakllari va turlari. Ish joyiga xizmat ko'rsatishni tashkil etishga qo'yiladigan asosiy talablar. Ish joyiga xizmat ko'rsatish tushunchasi va funktsiyalari. Ish joylarini ixtisoslashtirish mohiyati. Yordamchi ishchilarning mehnatini tashkil etish. Ish joylarini tashkil etish va xizmat ko'rsatish namunaviy loyihalarini ishlab chiqarishga tadbiiq etish bosqichlari hamda bu bosqichlardagi uchraydigan muammolar.

Ish joylariga xizmat ko'rsatishni tashkil etish.

Ish joylariga xizmat ko'rsatishni tashkil qilishning mohiyati. Xizmat ko'rsatish tizimi. Ish joylariga xizmat ko'rsatishni tashkil etishning zarurligi. Ish joylariga xizmat ko'rsatish tizimi ish joylarini tashkil etishning muhim elementi sifatida. Ish joyida mehnatni tashkil etish tadbirlarini ishlab chiqish. Ish joylariga xizmat ko'rsatish turlari. Rivojlangan yirik va yaxshi tashkil etilgan ishlab chiqarishda xizmat ko'rsatish funksiyalari. Ish joylariga xizmat ko'rsatish shakllari. Reglamentga solingan xizmat ko'rsatish. Xizmat ko'rsatishni boshqarish markazlashgan va markazlashmagan usullar bilan amalga oshirish usullari. Ish o'rinlariga xizmat ko'rsatishning aralash usuli. Asosiy va yordamchi ishchilar soni nisbati.

Ish o'rinlarini attestatsiyalash.

Ish o'rinlarini attestatsiyadan o'tkazishning maqsadi. Mehnat sharoitlarini mehnatni muhofaza qilish bo'yicha normalar. Ish joylarida mehnat sharoitlarini nazorat qilish. Kasbiy xavfni baholash. Xodimlarni yakka tartibdagi va jamoaviy himoya vositalari bilan tahminlash. Mehnat sharoitlarining holati to'g'risida statistik hisobotni tahminlash. Ish o'rinlarini attestatsiyadan o'tkazish tartibi. "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni. Attestatsiyani o'tkazishda mustaqillikni tahminlash. Attestatsiya to'g'risidagi to'g'ri hisobotni taqdim etish. Xodimlarni ish o'rinlarini attestatsiyadan o'tkazish sohasidagi faoliyatni amalga oshirishi. Attestatsiyani tashkil etish va o'tkaziladigan korxonalar rahbarining yozma qarori. Ish o'rinlarini attestatsiya natijalari ijrosi. Attestatsiya komissiyasini tashkil etish. Attestatsiya bo'yicha ishlarni bajarish jadvalini tasdiqlash to'g'risidagi buyruq attestatsiyadan o'tkazilishi kerak bo'lgan ish o'rinlari ro'yxati ish o'rinlarining mehnat sharoitlari bo'yicha attestatsiyasi natijalari yig'ma vedomosti. Attestatsiya natijalari bo'yicha belgilangan mehnat sharoitlari darajalarining yig'ma jadvali. Xodimlarga belgilanishi zarur bo'lgan kafolatlar va preferentsiyalar. Attestatsiya komissiyasining yakuniy majlisi protokolini tuzish.

Mehnatning usul va uslublarini joriy qilishni tashkil etish.

Mamlakatimizda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish sharoitida ilg'orlar tajribasini aniqlash, o'rganish, uni umumlashtirish va ishlab chiqarishga keng yoyish. Ilg'or mehnat usullari va uslublarini joriy qilish tartiblari va bosqichlari. Xronometraj – ilg'or tajribalarni aniqlash, umumlashtirish va amaliyotga tadbiq etish usullaridan biri. Mehnatni normalashni tashkil etish va uni normalash usublari.

Mehnat sharoitlarini yaxshilash va ishlab chiqarish madaniyati.

Ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda mehnat sharoitlari va ishlab chiqarish madaniyatining ahamiyati. Mehnat sharoitlarini yaxshilash-mehnatkashlarning sotsial himoyalashni ta'minlashni asosiy omillarni biri sifatida. O'rta va kichik sanoat korxonalarida mehnat va dam olishni tashkil etishning tartiblari. Ishlab chiqarish estetikasi va uni takomillashtirish – mehnat sharoitlarini yaxshilash va yengillashtirish omilidir. Personalning mehnat sharoitlarini va ishlab chiqarish (xizmat ko'rsatish) madaniyati sohasidagi o'ziga xos muammolar.

Mehnat sharoitlari va ishlab chiqarish madaniyatining ahamiyati. Mehnat sharoitlarini yaxshilash-mehnatkashlarning sotsial himoyalashni ta'minlashning asosiy omillaridan biri sifatida. Sanoat korxonalarida mehnat va dam olishni tashkil etishning tartiblari. Ishlab chiqarish estetikasi va uni takomillashtirish – mehnat sharoitini yaxshilash va yengillashtirish omili hamda bu jarayonlarda uchraydigan omillar.

Mehnat intizomi, uni muctahkamlash yo'llari.

Mehnat intizomi to'g'risida tushuncha. Mehnat intizomining chiqarish intizomi bilan bog'liqligi. Ishlab chiqarish jamoasida mehnat va davlat intizomining mohiyati va ahamiyati. O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksida xodimlarning burchlari, ish beruvchilarning burchlari to'g'risida. Mehnat intizomini buzish turlari va sabablari hamda intizomni mustahkamlash yo'llari. Mehnat kodeksida keltirilgan intizomiy jazolar, intizomiy jazolarni qo'llanish tartibi, intizomiy jazoning amal qilish muddati to'g'risida. Mehnatni tashkil etish va normalash, jamoa a'zolarining ijodiy tashabbuskorligini rivojlantirish. Mehnat va jamoa intizomini mustahkamlashda mahallaning o'rni.

Mehnatni tashkil etish shakllari.

Mehnatni tashkil etish shakllari haqida tushuncha va ularning tasnifi. Mehnatni tashkil etish shakllari. Mehnatni yakka tartibda tashkil etish. Mehnatni guruhli (jamoaviy) tashkil etish. Mehnatni brigadali tashkil etishning turlari. Ixtisoslashuv darajasiga ko'ra brigadalarning turkumlanishi. Ixtisoslashgan brigadalar. Kompleks brigadalar. Xo'jalik hisobiga oid bo'lgan brigadalar. Kom'leks brigadalarni boshqarish tizimi va xususiyatlari. Brigada pudratining iqtisodiy mohiyati va mazmuni. Ijara brigadasi haqida tushuncha. Yakka tartibdagi va birgalikdagi mehnat jarayoni xususiyatlari. Mehnatni tashkil etishning individual shakli. Mehnatni tashkil etishning jamoaviy shakli. Mehnatni tashkil etishning jamoaviy shaklining o'ziga xos xususiyatlari.

Mehnatni tashkil etishda mehnatni normalashning o'rni.

Mehnatni normalash uslublari va ularni ahamiyati hamda turlari. Mehnat normalarini belgilash uslublari klassifikatsiyalash. Normalar va normativlarni ilmiy asoslash turlari. Mehnatni normalashning analitik-hisoblash uslubi. Mehnatni tahliliy-tadqiqot uslubi. Mehnatni normalashni jamlash uslubi, uning statistik, taqqoslash va tajriba turlari. Asosiy (texnologik) vaqtni normalash va yordamchi vaqtni normalash bosqichlari va tartiblari. Mehnat normalarining texnik tahlili vazifalari. Dam olish uchun vaqt normalarini asoslash. Stanokli ishlarni normalash uslubiyoti. Turli ishlarni normalash xususiyatlari. Mutaxassislar va rahbarlar mehnatining normalash. Mahsulot mehnat sig'imini belgilash usullari.

Mehnatni rag'batlantirishni tashkil etish.

Mehnatga haq to'lashni tashkil qilishning ilmiy asoslari. Xodimlar mehnatiga haq to'lashning shakllari va tizimlari. Xodimlar mehnatiga haq to'lash bo'yicha kafolatlar va kompensatsiyalar. Mahsulodor mehnatning motivatsiyasi va rag'batlantirish.

Kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirishni tashkil etish.

Kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirishning mohiyati. Personalni qayta tayyorlash va ular malakasini oshirishni tashkil etish yo'nalishlari. Qayta tayyorlash va malaka oshirishga ehtiyojni aniqlash va uni tashkil etish. Shakli va uslublar bo'yicha o'quv dasturlari yaratish. Xodimlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirishni tashkil etish. Personalni qayta tayyorlash va malakasini oshirish yuzasidan yondashuvlar. Qayta tayyorlash va malaka oshirish natijalarini umumlashtirish. Shaxsiy xususiyatlar hamda shaxsiy tayyorgarlik darajasi. Kadrlar auditidan foydalanish. Kasbiy malaka va yetakchilikning o'zaro bog'liqligi. Strategik rejalashtirish bosqichlari. Stajirovka o'tkazishning maqsadi. O'qitish samaradorligi shartlari. Personalni bevosita qayta tayyorlash va malakasini oshirish vazifalari. Personalni o'qitish zaruratini aniqlash. O'quv maqsadlarini belgilash. O'qitish turini asoslash. Uzluksiz tahlim tizimini shakllantirish. Istiqbolli rejalashtirish strategiyalari.

Boshqaruv xodimlari mehnatini tashkil etish.

Boshqaruv xodimlari va ularning tarkibi. Boshqaruv xodimlari mutaxassislari. Korxonaning asosiy ishlab chiqarish xodimlari. Korxonalar va tashkilotlar mutaxassislarining yordamchi xodimlari. Korxonalar, tashkilot va muassasalarning texnik xodimlari. Boshqaruv xodimlari mehnatini tashkil etish tushunchasi. Boshqaruv xodimlari mehnatining o'ziga xos xususiyatlari. Mahmuriy boshqaruv xodimlari mehnat faoliyatining mazmuni. Boshqaruv xodimlari mehnatining turlari. Boshqaruv mehnatini ilmiy tashkil qilish yo'nalishlari. Rahbarning o'zini o'zi boshqarish tizimi. Rahbarning ish vaqtini rejalashtirish va undan foydalanishni tashkil etish. Rahbarning shaxsiy ish vaqtini rejalashtirish qoidalari va xususiyatlari. Rahbarning ish vaqtini rejalashtirishning maqsadi va vazifalari. Boshqaruv ishining unumdorligi va natijadorligiga erishish yo'nalishlari.

Mehnatni boshqarish turlari va usullari.

Mehnatni boshqarish turlari va ularning xususiyatlari. Boshqaruv xarakterini belgilash. Mehnatni boshqarishning oraliq turi. Mehnatni boshqarish tizimlari. Ijtimoiy mehnat munosabatlarini boshqarish. Xodimlarni boshqarish xususiyatlari. Xodimlar mehnat faoliyatini tashkiliy jihatdan tahminlashni boshqarish. Mehnat unumdorligi va sifatni boshqarish. Mehnatga qiziqtirish va mehnatni rag'batlantirishni boshqarish. Mehnatni boshqarish usullari. Boshqarilayotgan jarayonga bevosita ko'rsatmalar asosida tahsir etish usuli. O'z-o'zini boshqarish usuli. Mehnatni boshqarishning davlat shakllari. Mehnatni boshqarishning shartnomali shakllari. Ijtimoiy mehnat munosabatlari tizimi. Mehnatni boshqarishning samarali usullaridan foydalanish.

Xalqaro va davlat darajasida mehnatni boshqarish.

Mehnatni boshqarishning turli darajalari. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT)ning maqsadi va vazifalari. Mehnatni boshqarish tizimida Xalqaro Mehnat Tashkiloti (XMT)ning o'rni. XMTning vazifalari va ish yo'nalishlari. Mehnat va ish bilan bandlik sohasida davlat siyosati. Xalqaro mehnat meyorlarini ishlab chiqish va ularni qabul qilish tartibi. Texnikaviy hamkorlik olib borish. Ijtimoiy-mehnat munosabatlari muammolari bo'yicha tadqiqotlar o'tkazish va ularning natijalarini ehlon qilish. Mahmuriy kengashda XMTning tutgan o'rni. Xalqaro mehnat byurosi (XMB)ning vazifalari. Mehnatni boshqarishni tashkil etish omillari. Davlat darajasida mehnatni boshqarish xususiyatlari. Mehnatni boshqarish sohasidagi davlat organlarining faoliyati. Umumdavlat organlarining tashkiliy tuzilmasi. Boshqaruv organlari samaradorligini oshirish yo'nalishlari.

Korxonalar darajasida mehnatni boshqarish.

Korxonalarda mehnatni boshqarishning maqsadi va mohiyati. Korxonalar, tashkilotlar va firmalarda mehnatni boshqarish xususiyatlari. Xodimlar mehnatidan samarali foydalanish yo'llarini izlash. Xodimlar mehnatiga haq to'lash va moddiy rag'batlantirishni to'g'ri yo'lga qo'yish. Ish haqi va moddiy rag'batlantirish jamg'armalaridan samarali foydalanish. Xodimlar mehnat faoliyatini tashkiliy jihatdan tahminlashni boshqarish. Korxonalarining maqsadi va vazifalari. Mehnat taqsimoti va mehnat koo'eratsiyasi. Mehnat jarayonlarini tashkil etish. Ish joylarini tashkil etish. Mehnat va dam olish tartiblarini ishlab chiqish. Xodimlarni tanlash, tayyorlash va mlakasini oshirish tizimi. Ijtimoiy mehnat munosabatlarini tashkil etish. Mehnat intizomini mustahkamlash. Korxonalar va tashkilotlarda mehnatni boshqarishni tashkil etish tizimi. Korxonalarining mustaqil tuzilmalarga ajralishi. Mehnatni boshqarish tizimidagi xorijiy tajribalar va ulardan samarali foydalanish.

O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligining mehnatni boshqarishdagi o'rni.

O'zbekistonda bandlik sohasidagi mavjud muammolar va ularni hal etishning zaruriyati. Iqtisodiyotni isloh qilish va diversifikatsiyalash. Faol investitsiya siyosatini yuritish. Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligining tashkiliy tuzilmasi. Res'ublikada ish bilan bandlik va ishsizlikning hozirgi holati. Ish bilan bandlikning hududiy jihatlari va xususiyatlari. O'zbekiston Res'ublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligining asosiy vazifalari va faoliyat

yo'nalishlari. Bandlik sohasida davlat siyosati. Mehnat munosabatlarini tartibga solishda boshqaruv tizimining mahsuliyatini oshirish. Mehnat bozorini boshqarishni rivojlantirish chora-tadbirlari. Mehnat qonunchiligini takomillashtirish va bandlikni rag'batlantirish tizimi. Tashqi mehnat migratsiyasi agentligining faoliyatini rivojlantirish. Bandlikka ko'maklashish davlat jamg'armasini moliyalashtirish manbalari va ularni sarflashning asosiy yo'nalishlari. Mehnat organlari faoliyatini yanada takomillashtirish. Mehnat organlarining zamonaviy talablarga javob beradigan tashkiliy tuzilmasini shakllantirish. Bandlik sohasida ko'rsatilayotgan xizmatlar sifatini oshirish. Bandlikka ko'maklashish davlat jamg'armasidan maqsadli va samarali foydalanish yo'nalishlari.

3. INSON RESURSLARINI BOSHQARISH .

«Inson resurslari ijtimoiy-iqtisodiy kategoriya sifatida.

Inson resurslari zamonaviy jamiyatda. Inson resurslari: asosiy tushunchalar evolyutsiyasi. Axborotlashgan (postindustrial) jamiyatda inson resurslariga yangi talablar.

Texnologik innovatsiyalar va ularning inson resurslarini boshqarishga ta'siri.

Yangi texnologik ukladga o'tishda mehnatning o'zgarishi. Ishchi kuchiga yuqori texnologik ishlab chiqarish talablari. Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitlarida inson resurslarining miqdoriy va sifat jihatidan tavsifi..

Tashkilotda inson resurslarini strategik boshqarish tizimi.

Tashkilotda inson resurslari va personalni boshqarish tizimi xaqida tushuncha. Inson resurslarini boshqarish tizimi: mohiyati, metodologiyasi, asosiy elementlari va ularning o'zaro aloqalari. Inson resurslarini boshqarish funktsiyalari va usullari.

Tashkilotda inson resurslari bilan ishalashning psixologik jixatlari.

Inson resurslarini boshqarishda xulq-atvor omillarini hisobga olish. Boshqaruv qarorlarini qabul qilish va turli toifadagi xodimlar professional faoliyatining psixologik tahlili. Xulq-atvor iqtisodiyoti sharoitlarida psixolog faoliyati.

Tashkilotning kadrlar siyosati strategiyasi.

Kadrlar siyosati tushunchasi, maqsadlari va vazifalari. Kadrlar siyosati turlari va ularning inson resurslarini boshqarish va tashkilotni rivojlantirish strategiyasi bilan aloqasi. Kadrlar siyosatini ishlab chiqarish bosqichlari va elementlari.

Kadrlar siyosati va tashkilotning inson resurslarini boshqarish.

Kadrlar siyosati tushunchasi va uning turlari. Inson resurslarini boshqarish strategiyasi, ishlab chiqarish tamiyollari va tanlov muammolari. Tashkilot hayotiylik davrining turli bosqichlarida inson resurslarini boshqarish strategiyasi. Personal bilan ishlashda marketing strategiyalari.

Tashkilotni inson resurslari bilan ta'minlashda kadrlarni strategik rejalashtirish.

Tashkilotda kadrlarni rejalashtirishning roli va vazifalari. Inson resurslarini boshqarish bo'yicha ishlarni strategik rejalashtirish. Personalning rivojlanishini rejalashtirish.

Yangi texnologik paradigma doirasida tashkilotning inson resurslarini rivojlantirish.

Personalni o'qitish va rivojlantirish. Elektron ta'limning (e-learning) rivojlanishi. Asosiy xodimlarni tanlab olish va tashkilotning kadrlar o'zagini shakllantirish. Personalning kar'year yo'nalishini shakllantirish.

Tashkilotning inson resurslarini baholash.

Inson resurslarinin baholash tizimi: mohiyati, turlari va asosiy usullari. Milliy malaka tizimi doirasida kasbiy standartlarga muvofiqlikka malakani mustaqil baholash. Tashkilotning inson resurslarinin kasbiy standartlarga muvofiqlikka sertifikatlash.

Iqtidor va u bilan ishlash.

Iste`dodlar bilan ishlash: inson resurslarinin boshqarishda zamonaviy trend. Iste`dodlarni boshqarish. Iste`dodlar bilan ishlashda qo`llaniladigan texnologiyalar.

Inson resurslarini boshqarishda innovatsiyalar va innovatsion texnologiyalar.

Tashkilotning innovatsion muhiti va uning inson resurslarinin boshqarishga ta`siri. Inson resurslarini boshqarishda innovatsion usullar va texnologiyalar. Jtimoiy tarmoqlar tashkilotda inson resurslarinin shakllantirishga ta`sir etish vositasi sifatida. Inson resurslari jalb qilinganligini rag`batlantirishda geymifikatsiya va fasilitatsiya.

Inson resurslarini boshqarish elektron tizimlari.

Inson resurslarini bosqarish tizimiga avtomatlashtirilgan va axborot hamrohligi. Virtual muhit va kraudsorsing – inson resurslarini boshqarishda yangi trendlar. Tashkilotning inson resurslarini elektron boshqarish tizimini faollashtirishda korporativ portallar va mobil ilovalarning roli.

4. MEHNAT KO`RSATKICHLARI TAHLILI.

1-mavzu. Iqtisodiy tahlil tizimida mehnat ko`rsatkichlari tahlilining o`rni va roli

Ishlab chiqarishning iqtisodiy resurslari: Iqtisodiy tizimning asosiy funksiyasi. Iqtisodiy tahlil. Iqtisodiy tahlilda – mehnat ko`rsatkichlari tahlili. Iqtisodiy tahlilining obektlari. Korxonalar harajatlari. Funktsional, tashkiliy, maxsus tahlil o`tkazish. Kursning predmeti, vazifalari. Tahlil natijalaridan foydalanuvchilar va toifalari.

2-mavzu. Mehnat ko`rsatkichlarini tahlil etishning maqsadi, tamoyillari va usullari

Tahlil tushunchasi. Mehnat ko`rsatkichlari tahlili. Tahlilning maqsadi va vazifalari. Natijalarning chetga chiqish sabablarini aniqlash. Tahlil usullari, boshlang`ich ma`lumotlar ustida ishlash: guruhlash; balansli bog`lanishlar; bog`liqliklarni topish, zanjirli o`rin almashtirishlar. Iqtisodiy axborotlar manbalari. Qiyosiy, taqqoslama, tematik va kompleks tahlil. Nisbiy va mutlaq ko`rsatkichlar. O`rtacha ko`rsatkichlar. Taqqoslash, indekslar, detallashtirish va tahlilni tashkil qilish talablari. Natijaviy tahlilning vazifalari. Boshlang`ich ma`lumotlar sifati. Tahlilni tashkil etish bosqichlari.

3-mavzu. Korxonada mehnatni tashkil qilganlik holatini tahlili

Mehnatning ixtisoslashuvi. Ixtisoslashuvning tizimli ko`rsatkichlari, predmetli, detalli, texnologik ixtisoslashuvlari. Ixtisoslashuvning asosiy iqtisodiy ko`rsatkichlari. Mehnatning ixtisoslashuv va kooperatsiyalashuv darajalarini tahlili. Mehnat tashkil etilishini baholash ishlari bosqichlari. Umumiy mehnat salohiyatini aniqlash. Mehnatni tashkil etilganlik darajasini tahlili. Mehnatni tashkil etilishini baholash. Ish hajmini bajarish uchun bevosita sarflanadigan ish vaqti koeffitsiyenti. Mehnatni tashkil etishdagi yo`l qo`yilgan kamchiliklar hisobiga ish vaqti yo`qotishlari va mehnat unumdorligini oshirish imkoniyatlarini hisob kitobi. Ishlovchilar mehnatini jamoa shaklida tashkil qilish va mehnat jamoalari samaradorligi.

4-mavzu. Mehnatni normalanganlik holatini tahlili.

Mehnat normalarining funksiyalari: o'ldiruv, rag'batlantirish, rejalashtirish, mehnatni tashkil etish, oqillashtirish mezon. Bahoni belgilash. Mehnatga oid va texnik-texnologik normalar. Normative materiallar tahlili. Mehnat normalarining asoslanganligi. Normalashtirilgan ishlash ulushi; mehnatni normalar bilan qamrab olinganlik darajasi va mehnat normalarining sifati. Mehnat normalarining bir maromlilik koeffitsiyenti. Asoslangan normalar. Mehnat normalarini tashkil etishning vazifalari: iqtisodiy ishlarda mehnat normalarining qo'llanilish darajasini baholash. Normalarning sifati va tengligini hamda ularning to'g'ri qo'llanilayotganligini aniqlash. Operativ tahlil va nazorat jarayonida qo'llanilayotgan normalarni kengaytirish bo'yicha chora-tadbirlar ishlab chiqish.

5-mavzu. Ish vaqti jamg'armasidan foydalanishni tahlili

Ish vaqti jamg'armasi klassifikatsiyasi. Ish vaqti jamg'armasida hodim tomonidan ishlangan kunlar va soatlar soni. Ish vaqtdan foydalanish va uning tarkibi, korxonadagi ishchi kuchidan to'liq foydalanishga doir ko'rsatkichlar tizimi. Korxonadagi ish vaqti jamg'armasidan foydalanishni tahlili. Ish vaqti fondiga ta'sir etuvchi omillar. Ish vaqti balansi va uni tashkil etish. Ish vaqtini suratga olish. Real va nominal ish vaqti fondidan foydalanish koeffitsiyentlari. Smenalik darajasi koeffitsiyenti. Kun bo'yi va smena ichidagi ish vaqtining bekor sarf bo'lishi. Bir hodim tomonidan ishlangan kun va soatlar soniga baho berish.

6-mavzu. Korxonaning hodimlar bilan ta'minlanganligini tahlili

Korxonani hodimlar bilan ta'minlashni tahlil qilishning ahamiyati, vazifalari. Korxonaning personal bilan ta'minlanganlik darajasini aniqlash. Korxonada va uning tarkibiy bo'linmalarining umuman, toifalar va kasblar bo'yicha hodimlar bilan ta'min etilganini o'rganish va unga baho berish. Hodimlar harakati ko'rsatkichlarini tahlil qilish. Hodimlar zaxiralarini aniqlash. Korxonaning hodimlar bilan ta'minlanganligini toifalar va kasblar bo'yicha reja ehtiyojlari bilan taqqoslash, ishlovchilarning tarkibi va mehnat salohiyatlarini tahlili. Ixtisoslik bo'yicha ishchilarning kerakli miqdorini aniqlash.

7-mavzu. Mehnat unumdorligini oshirish omillari va manbalarini tahlili

Mehnat unumdorligining oshirish omillari va imkoniyatlari; moddiy-texnikaviy, tashkiliy, iqtisodiy va ijtimoiy-ruhiy omillar. Mehnat unumdorligini oshirishning imkoniyatlari: tarmoqlararo imkoniyatlar va ichki imkoniyatlar. Mahsulot mehnat sig'imini kamaytirish, ish vaqtini iqtisod qilish. Mehnat unumdorligi imkoniyatlarining intensiv yo'nalishi va mehnat unumdorligi imkoniyatlarining ekstensiv yo'nalishi. Mahsulot ishlab chiqarishga mehnat sarflash qisqargani holda mahsulot ishlab chiqarishning ko'payishi. Ish vaqtining bekor sarf bo'lishini qisqartirish.

8-mavzu. Mehnatga haq to'lash jamg'armasini tahlili

Ish haqi jamg'armasini tahlil qilish ahamiyati. Ish haqi jamg'armasining tarkibi. Mahsulot tannarxiga kiritiladigan ish haqi jamg'armasi. Sof foyda hisobidan shakllanadigan ish haqi. Ish haqining doimiy va o'zgaruvchan qismi. Mutlaq farqlanish, nisbiy farqlanish. Mahsulot tannarxiga kiritiladigan ish haqi jamg'armasi. Ish haqining doimiy qismiga ishchilarning tafir stavkalari bo'yicha ish haqi. Xizmatchilarning okladlar bo'yicha ish haqi, barcha qo'shimcha to'lovlar. Ish haqining haqiqatda to'langan qismi. Ish haqining bir so'mi hisobiga olinadigan yalpi, sof foyda. Kafolatlangan minimal ish haqi. Mehnat unumdorligining o'sish sur'atlari va ish haqi. Mehnatga haq to'lash uchun ajratilgan mablag'lardan foydalanish samaradorligi.

9-mavzu. Mehnat sharoitlari va ularni baholash

Ishlab chiqarishdagi travmatizm; kasb kasalliklari, noqulay mehnat sharoitlari. ishchi va xizmatchilarning umumiy kasallanishlari, ish vaqtini yo'qotishlari. Kasalliklar miqdorini solishtirish. Korxonada bo'yicha travmatizm tufayli ish vaqti yo'qotishlarini aniqlash. Kadrlarning ichki ishlab chiqarish migratsiyasi. Kadrlar oqimi harakati hajmini ish vaqtiga nisbatan baholash.

Bitta bo'sh hisobiga yo'qotilgan ish vaqti. Joylarda sanitar-gigiyenik holatlarni baholash. Ish sharoitiga ko'ra qulay zonaga tegishli bo'lgan ish joylari hajmi. Normal mehnat sharoitlarida ishlovchi ishchilar sonining oshishi. Kadrlar turg'unligi. Jamoadagi psixologik muhit holatiga ta'sir etuvchi omillar: tashkiliy omillar, ijtimoiy-iqtisodiy omillar, ijtimoiy-psixologik omillar.

-mavzu. Mehnat jamoasi a'zolarining ijtimoiy himoya qilinishini tahlili

“Ijtimoiy himoya” tamoyili, korxonalar va tashkilotlarda ijtimoiy himoya. Ko'rsatkichlar guruhi. Ijtimoiy rivojlanish rejalari. Hodimlar malakasini oshirish. Hodimlarning mehnat sharoitini yaxshilash va sog'ligini mustahkamlash. Ijtimoiy-madaniy va uy-joy, maishiy xizmat sharoitlarini yaxshilash. Ijtimoiy rivojlantirish bo'yicha tadbirlar dasturlarini ishlab chiqilishi. Ijtimoiy himoya qilish darajasini oshirish.

2024-2025 o'quv yili uchun tashkil etilgan yakuniy davlat attestatsiyasining test sinovlarida bitiruvchi talabalarining majburiy fanlari bo'yicha bilimni baholash quyidagi baholash mezonlari orqali aniqlanadi.

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirining 2018 yil 9-avgustdagi 19-2018-son buyrug'iga asosan

2-§. Talabalar bilimni baholash mezonlari

15. Talabalarining bilimni baholash mezonlari asosida:

talaba mustaqil xulosa va qaror qabul qiladi, ijodiy fikrlay oladi, mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimni amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda — **5 (a'lo) baho;**

talaba mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimni amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatni tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda — **4 (yaxshi) baho;**

talaba olgan bilimni amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatni tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda — **3 (qoniqarli) baho;**

talaba fan dasturini o'zlashtirmagan, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunmaydi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega emas deb topilganda — **2 (qoniqarsiz) baho** bilan baholanadi.

BAHOLASH TARTIBI

Yakuniy davlat attestatsiya sinovida bitiruvchi talabalar uchun majburiy fanlardan 25 tadan test savollari taqdim etilib, har bir to'g'ri javob uchun 4 ballidan jami 100 ballikda jamlanib hisoblanadi. Bitiruvchi talabalar sinovda olgan bahosi Nizomning 1-jadvaliga muvofiq quyidagicha aniqlanadi:

100 ballidan-90 ballgacha-5 (a'lo);

89 ballidan-70 ballgacha-4 (yaxshi);

69 ballidan-60 ballgacha-3 (qoniqarli);

59 ball va undan kam-2 (qoniqarsiz).

Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini nazorat qilish va baholash tizimi to'g'risidagi Nizomga
ILOVA

1-jadval

Baholashni 5 baholik shkaladan 100 ballik shkalaga o'tkazish
JADVALI

5 baholik shkala	100 ballik shkala	5 baholik shkala	100 ballik shkala	5 baholik shkala	100 ballik shkala
5,00 — 4,96	100	4,30 — 4,26	86	3,60 — 3,56	72
4,95 — 4,91	99	4,25 — 4,21	85	3,55 — 3,51	71
4,90 — 4,86	98	4,20 — 4,16	84	3,50 — 3,46	70
4,85 — 4,81	97	4,15 — 4,11	83	3,45 — 3,41	69
4,80 — 4,76	96	4,10 — 4,06	82	3,40 — 3,36	68
4,75 — 4,71	95	4,05 — 4,01	81	3,35 — 3,31	67
4,70 — 4,66	94	4,00 — 3,96	80	3,30 — 3,26	66
4,65 — 4,61	93	3,95 — 3,91	79	3,25 — 3,21	65
4,60 — 4,56	92	3,90 — 3,86	78	3,20 — 3,16	64
4,55 — 4,51	91	3,85 — 3,81	77	3,15 — 3,11	63
4,50 — 4,46	90	3,80 — 3,76	76	3,10 — 3,06	62
4,45 — 4,41	89	3,75 — 3,71	75	3,05 — 3,01	61
4,40 — 4,36	88	3,70 — 3,66	74	3,00	60
4,35 — 4,31	87	3,65 — 3,61	73	3,0 dan kam	60 dan kam

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Micheal T. Brannik, Edvard I., Levine, Frederick P. Job and Work Analysis. Sage Publications USA, 2007.
2. Robert I., Mathis (University of Nebraska at Omaha), John N., Jackson. (University of Wyoming) Human resource management. 2010. - 657 p.
3. Xolmo'minov Sh.R., Bakieva I.A. Mehnat ko'rsatkichlari tahlili. O'quv qo'llanma - T., Iqtisodiyot. 2014. - 191 bet.
4. O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi: - 2023. - 276 b.
5. Kalandar Abdurahmonov. Mehnat iqtisodiyoti: Nazariya va amaliyot / Darslik. Qayta ishlangan va to'ldirilgan 3-nashri. T.: O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi «Fan» nashriyoti davlat korxonasi, T.:2019.-544 b.
6. Q.X.Abdurahmanov, SH.R.Xolmo'minov, A.B.Xayitov, A.M.Akbarov. Myehnat iqtisodiyoti va sotsiologiyasi. (O'quv qo'llanma) . - T. TDIU, 2013. 336 byet
7. Ulug'muradova Nodira. Mehnat iqtisodiyoti. O'quv qo'llanma. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2021, – 240 bet.
8. Ronald G. Ehrenberg, Robert S. Smith. Modern Labor Economics. Theory and Public Policy. Copyright © 2012, 2009 by Pearson Education, 682 p.
9. C.R. Makkonnell, S.L., Bryuse, Sh.M. Flinn Ekonomiks: printsiples, problems politicies: New York. 2018.
10. Economics P.Samuelson. W.D. Nordhaus —19th edition. 2009. ISBN 978-0-07-351129-0.
11. Xajiev.B.D., MambetjanovK.K., Ekonomicheskayateoriya. UchebnikT.: «IQTISODIYOT», 2019. - 552. str
12. Xodiyev B.Yu., Shodmonov Sh.Sh. Iqtisodiyot nazariyasi Darslik. - T.: Barkamol fayz-media, 2017. - 783 bet.
13. A.B. Xayitov. “Inson resurslarini boshqarish”: Darslik. – T.: 2019. – 409 b.
14. Azlarova M.M. Inson resurslarini boshqarish: O`quv qo`lanma. - T.: IQTISODIYOT, 2019. -207 b.
15. Jackson, Susan E. & Randall S. Schuler, Managing Human Resources Through Strategik Partnerships, 12-th edition. Oxford University press. 2018. –p.704.
16. Heneman Herbert G. III & Timothy A. Judge, Staffing Organizations, McGrew-Hill/Irwin, 9-th edition. 2019.-p.764.
17. Valishin YE.N., Ivanova I.A., Pulyayeva V.N. Teoriya i praktika upravleniya chelovecheskimi resursami. Rusayns. 2020.-128 ctr.
18. Korneychuk B.V., Рынок труда: учебник для академического бакалавриата. – 2-e izd., – M.: Izdatelstvo YuRAYT., 2018 g. – 287 s.
19. Dubrovin I.A. i Kamenskiy A.S. Ekonomika truda : Uchebnik – M.: Dashkov i K, 2012. – 232 s.